

nr. ① Maart 2002

Opbouw *Werkschrift*

Case-beschrijvingen in het opbouwwerk
Wil van de Leur

In ben van na de oorlog; praktijkverhaal van Fennie Heetveld,
Reint Meijer

Goeie morgen heren! case van Annie Bras
Reint Meijer, Wil van der Leur

Als opbouwwerker niet teveel afwachten; case van Ton Heijdra,
Ans van der Scheur, Joyce Hes

Mensen bij elkaar brengen; gesprek met Jan Maas
Anne van Veenen, Lambert Mulder

Oprichting Beroepsvereniging Opbouwwerkers Nederland succes

Mensen bij elkaar brengen

Jan Maas over opbouwwerk in de Millinxbuurt

Anne van Veenen

Als je mensen in een portiek met elkaar in contact brengt en je gaat praten dan blijkt dat ze afspraken kunnen maken over het samenleven op de trap. Dat maakt het leven een stuk prettiger.

Aldus Jan Maas. Hij werkte als opbouwwerker in de Rotterdamse wijken Overschie en Millinxbuurt. De afgelopen 5 jaar was hij sociaal projectleider bij het gemeentelijk projectbureau wijkaanpak in dezelfde buurt.

De Millinxbuurt, met zo'n 1200 inwoners, verwierf landelijke bekendheid door drugsoverlast, dichtgetimmerde panden en criminaliteit. Maar ook door verrassende bewonersinitiatieven als de Millinx-soap waarin bewoners van Antilliaanse, Surinaamse, Marokkaanse en Nederlandse komaf het wel en wee van de buurt over het voetlicht brengen.

Een gesprek over de rol van een opbouwwerker bij het tegengaan van onveiligheid en het bevorderen van communicatie tussen bewoners in een multiculturele 'probleemwijk'.

Opbouwwerker en sociaal projectleider

Als je gewend bent om als opbouwwerker naar problemen te kijken is het in het begin lastig om in de rol van projectleider te zitten. Je werkt in opdracht van de gemeente. Als jouw wethouder zegt dat er een blok gesloopt moet worden moet je niet zeggen dat bewoners dat niet zien zitten. Dat kan een opbouwwerker wel. Hij

kan signaleren dat bewoners wat anders willen en proberen de verschillen te overbruggen.

Maar het wordt je als projectleider wel heel gauw duidelijk dat je een goede opbouwwerker nodig hebt. Die heeft een belangrijke functie om te bemiddelen naar bewoners. Als projectleider kun je dat niet zelf. De belangen verschillen. De gemeente heeft er geen belang bij om alle verslaafden, psychiatrische patienten en criminelen de buurt uit te jagen. Dat verplaatst het probleem. Het belang van bewoners is vooral om lekker rustig te wonen. Die tegenstelling is duidelijk aanwezig.

Als opbouwwerker streefde ik er niet naar om in de Millinxbuurt een bewonersorganisatie te vormen die optreedt als spreekbuis voor de wijk. Als projectleider heb ik ook nooit behoefte gehad aan zo'n organisatie. Hetzelfde geldt voor ondernemersverenigingen. Je komt daar ook altijd dezelfde mensen tegen. Drie ondernemers die steeds zeggen: we willen meer subsidie, we laten ons geen oor aannaaien. De opbouwwerker zit daarbij en die zegt dan wat de ondernemers vinden. Dat is heel vervelend want als projectleider wil je weten wat de ondernemers er van vinden. Je hebt een opbouwwerker nodig die echt neutraal is. Hij moet de winkeliers bij elkaar brengen en zorgen dat iedereen zijn zegje kan doen. Niet alleen de drie woordvoerders, maar ook het Turkse winkeltje, de belhuizen enz.

Kracht van een opbouwwerker is dat hij inzicht heeft in de sociale structuur op de schaal van een wijk of buurt. Hij moet de bewoners en de winkeliers kennen, weten wie namens iemand anders spreekt en wie niet, of je een vergadering kunt uitschrijven of dat je even moet langslipen.

Prestatie-eisen?

Als projectleider denk ik wel eens, schaf de reguliere subsidies af en stel duidelijke eisen. Maar het risico van te eng omschreven projecten is dat de opbouwwerker bij onvoorziene gebeurtenissen zegt: dat is mijn werk niet want dat staat niet in mijn opdracht. Een kwaliteit van een opbouwwerker is dat hij snel kan reageren op dingen die zich voordoen en mensen bij elkaar kan halen. In de opdrachtformulering moet je dat dus meenemen. Je wilt wel een echte opbouwwerker die in de wijk is als een vis in het water.

Grootste verandering in opbouwwerk in Rotterdam in de afgelopen jaren is het losmaken van het opbouwwerk van de bewonersorganisaties. Ik was er een grote voorstander van om opbouwwerkers eigen briefpapier te geven, met de naam van hun instelling. Een facilitaire organisatie voor bewonersgroepen kun je beter door een professional laten beheren. In plaats van bewonersorganisaties zijn wijkopbouworganen nodig. Opbouwwerkers zijn deskundig en kunnen er voor zorgen dat allerlei mensen gebruik kunnen maken van de faciliteiten, dat het een swingend tent wordt waar groepen met elkaar praten en plannen maken.

De positie van een opbouwwerker is lastig. Het is veel prettiger om gedekt te worden vanuit bewoners. Opbouwwerkers ontleenden daaraan in vroeger tijd hun positie. Dat kan niet meer. Je moet gedekt worden door je eigen professionaliteit. Als je des-

kundig bent en contacten hebt kun je tegen een projectleider zeggen: "Joh, kun je dat nu wel zo door drukken? Dat werkt niet. Laat mij nou maar de contacten met de winkeliers verzorgen. Ik kan er voor zorgen dat jij als projectleider na de inspraakronde weet wat er zoal onder de winkeliers leeft." En dat is wat anders dan 'de mening van de winkeliers', want er zijn natuurlijk verschillende opvattingen. Professionaliteit en onafhankelijkheid zijn belangrijk voor opbouwwerk. Dat betekent dat een opbouwwerker ook een goede eigen opbouwwerk- of welzijnsinstelling moet hebben die hem dekt.

een echte opbouwwerker is in de wijk als een vis in het water

Welzijnsvraagstukken

Het opbouwwerk zal steeds moeten nadenken over de vraagstukken waarmee het zich bezig houdt. Wat is de specifieke bijdrage, naast politie, woningbouwvereniging en gemeente? Je moet als opbouwwerker problemen van verpaupering en onveiligheid benaderen vanuit een welzijnshoek.

Welzijnsvraagstukken hebben betrekking op ongelijke kansen en mogelijkheden op 'instemming met het bestaan'. Het is leuk om als opbouwwerker een probleem te bekijken vanuit die invalshoek. Dat kan tot verrassende conclusies leiden.

Bij overlast lijkt op het eerste gezicht dat je iets moet doen met de gebruikers. Maar je moet misschien iets doen met de mensen die last hebben van de gebruikers. Wat zijn de redenen dat bewoners overlast ervaren? Klachten over overlast kunnen ook een symptoom zijn van andere problemen. In een Tv-programma lieten een aantal

bewoners zien hoe verpauperd de wijk is. Je zag drie losse stoeptegels waar 's nachts mensen over zouden kunnen vallen. Daarna werd een vuilniszak getoond die al twee dagen op straat stond.

Wat is er aan de hand dat mensen zich over deze dingen zo druk maken? Het gaat om meer dan om de aanwijsbare overlast. Het gaat ook om meetellen en meedoen in de maatschappij. Er zijn veel mensen die er niet meer bij horen. Omdat ze werkloos zijn, in een buurt wonen met mensen met heel andere normen en waarden waar ze geen contact mee hebben, omdat ze gescheiden zijn of hun kinderen nooit mee zien enz.

Als je dan mee doet aan acties tegen de verpaupering hoor je weer ergens bij. Je wordt uitgenodigd voor het beheeroverleg, je komt op de TV, je zit ineens met vijf man om de tafel brieven te schrijven en acties te organiseren.

zinvolle verbanden zijn schaars

Deze mensen hebben er dus geen baat bij dat het beheer zo goed geregeld wordt dat ze zich als bewonersgroep kunnen opheffen. Ook als je het probleem oplost als opbouwwerker door de wijkonderhoudsploeg in te schakelen zullen ze nog allerlei mankementen ontdekken. Dan ligt de tegel wel recht, maar ligt hij te hoog. Zinvolle verbanden waarin mensen een plek hebben zijn schaars. Familieverbanden zijn verzwakt. Pastoors en dominees zijn grotendeels van het toneel verdwenen. Mensen die problemen hadden met rouwverwerking hadden misschien steun aan de kerk. Er ligt voor welzijnswerkers eigenlijk

een gat in de markt. Pastoors en dominees waren ook buurtgebonden figuren. Ze deden geen project rouwverwerking, maar kenden wel de families. Ze kenden ook de burens, en konden bemiddelen.

Bemiddelen en ondersteunen

Ik zou het accent in het opbouwwerk willen verschuiven van 'ondersteuning' naar 'bemiddeling'. Je moet als opbouwwerker mensen bij elkaar brengen. Als je mensen in een portiek met elkaar in contact brengt en je gaat praten, dan blijkt dat ze afspraken kunnen maken over het samenleven op de trap. Dat maakt het leven een stuk prettiger. Dat kun je ook met een straat doen, of met drugsgebruikers.

De term 'ondersteuning' associeer ik erg met traditionele opbouwwerkmethoden. Alsof het een soort gevecht is: mensen hebben een moeilijke tegenstander, die gaan we ondersteunen. De oude strategie ging erg uit van tegenstellingen en machtsvorming. Dat werkt niet meer omdat niet meer duidelijk is wie de tegenpartij is. Vroeger waren dat de staat en het kapitaal. Als je mensen nu zou vragen wie hun grootste tegenstander is krijg je als antwoord: criminelen, gebruikers.

Onveiligheid is een grotere bedreiging dan lage lonen of hoge huren.

Het wegvallen van verbanden heeft veel te maken met de komst van grote groepen mensen met een andere cultuur. Voor de een is dat een verrijking, maar voor anderen is het een probleem omdat ze zichzelf niet in deze mensen herkennen en bang zijn.

Er ligt een taak voor het opbouwwerk om iets te doen met de spanningen tussen die groepen.

Je moet meer doen dan alleen tegen die traditionele witte mensen zeggen dat ze niet mogen discrimineren. Je moet mensen

op kleine schaal met elkaar in contact brengen. Probeer wat met die Marokkaanse jongen en dat oude vrouwtje die samen in een portiek wonen. Haal daar een paar mensen bij, maar hou het op een schaal die de mensen zelf kunnen overzien. Het probleem van de multiculturele samenleving is voor de mensen in de buurt het probleem van die Antilliaanse jongen op de hoek.

Niet bang zijn voor verschillen

Je moet als opbouwwerker niet bang zijn voor verschillen en je moet ook niet tegen mensen zeggen dat ze niet over buitenlanders mogen praten.

Het is belangrijk dat mensen eerst kunnen praten in eigen kring. In de Surinaamse vereniging, de Marokkaanse vereniging, de Antilliaanse vrouwengroep vinden mensen een vertrouwde omgeving. Dat geeft kracht om de buitenwereld te onderzoeken. Dat geldt ook voor groepen autochtone Nederlanders. Het clubhuis van de speeltuin is zo'n tehuis voor traditionele witte mensen.

Als opbouwwerker heb ik gespreksgroepen opgezet, zgn. 'focusgroepen'. De groepen hadden een homogene samenstelling, met aparte groepen van mannen en van vrouwen en van Nederlanders, Antillianen en Surinamers.

In de eerste gespreksronde werd gepraat over de eigen normen en waarden ten aanzien van opvoeding, wonen en samenleven in de buurt. Vervolgens werd gevraagd wat men dacht dat mening was van andere groepen. En: welke beeld zouden zij van jullie hebben?

De gesprekken hadden een officieel tintje, met een grote bandrecorder en acht microfoons. Alles werd uitgetikt, met weglating van de namen. In twee slotbijeenkomsten werden gezamenlijk de conclusies van de

gesprekken besproken.

Een van de reacties was: we zijn blij dat er naar ons is geluisterd, eindelijk mogen we een keer praten over de Antillianen. Mensen werden ook nieuwsgierig naar wat anderen dachten. Door de gesprekken ontstond ruimte om contact te zoeken. Het bleek dat waarden en normen over het omgaan met elkaar niet zo erg uit elkaar liepen. Iedereen vindt dat je respect moet tonen voor elkaar, geen overlast moet bezorgen en de buurman moet aanspreken op overlast. Er bleken verschillen van opvatting ten aanzien van de opvoeding van kinderen tussen Nederlanders en Antillianen. Nederlanders willen dat kinderen zo snel mogelijk zelfstandig worden en met 18 jaar het huis uit gaan. Antillianen willen dat niet. Ook bleek dat veel gedrag van Antillianen in Nederland afwijkt van gedrag op de Antillen. Dobbelen op straat kan in niet op Curaçao. Het gedrag in Nederland heeft vaak iets provocerends.

dobbelen op straat kan niet in Curaçao

Een van de resultaten van de gesprekken was de vorming van een bewonerswerkgroep 'Investeren in vertrouwen'. De sfeer tussen verschillende groepen verbeterde sterk. Tussen mensen die met z'n achten in zo'n gespreksgroepje zitten ontstaan banden. Je voelt je ook een stuk veiliger als je die Antilliaanse jongen op de hoek van de straat een keer gesproken hebt. Iedere opbouwwerker zou de methode van focusgesprekken in zijn vingers moeten hebben. Wat je moet kunnen is mensen werven, een gesprek leiden en rapporteren. Je kunt het ook per straat doen.

Omensen vinden het heel leuk om mee te doen en kennen elkaar meteen.

De focusgesprekken vormden in de Millinxbuurt ook een opstapje naar het maken van de 'Millinx-soap', een theaterproductie waarin bewoners uit allerlei windstreken de verwickelingen in de buurt uitspeelden.